

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

5. Aduersus eos qui Christiano cultu emolliri & languescere dicunt ingenia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

Tria ingeniorum genera qua literis apta, & vnde sumendum cultura exordium.

CAPVT IV.

Sed quale tandem erit istud, quod quaerimus? Ingenij, & doctrinae princeps Aristoteles commodè quidem ingenia in tria genera diuidit, & alia inertia facit, & stupida, quibus nihil ad res gerendas ineptius. Talis Claudij Caesaris, imò Stipitis, indoles fuit, qui cū Messalinam Vxorem, calcato lecti genitalis fœdere in omnibus adulterijs voluntatam probe sciret, ægrè tandem in id consilium adductus est, vt eam per spiculatorē trucidari iuberet. Re demum confecta, & eodem die ipsi nuntiata, post vnam, aut alteram horam quaerebat (vir admodum memor) quid domiæ esset factum, quò minus ad cœnam veniret. Alia nimis velocia esse censet, & calida, quæ plerumque in stultitiam, & furorem degenerant: & exempla quidem illustria in Heriogene & Caligula Cesare vidit antiquitas, quorum vnus, qui aano ætatis decimo quinto, incredibili hominum concursu, magna doctorum admiratione, ipso etiam Imperatorum plausu, dicebat ex tempore, cum ætatem virilem attingisset, ad eò hebes factus est, vt quod est ab Antiocho non insipide dictum, inter pueros senex, inter senes puer videretur, & esset. Alter, qui à puero celerissimos ingenij motus habebat, in eam vecordiam deuenit, vt palam cum Iouis statua nunc blandiens, nunc increpans versibus Homericis colloqueretur, lunam plenam, & fulgentem in amplexus inuitaret, horreis conclusis populo Rom. famem indiceret: ad summum, equo *incitato*, quem præ cæteris carissimum habuit, consularum destinaret. Tertium locū obtinent *stupidus*, quæ sedata sunt, & mansueta, atque idè meliora ad omnem rationem humanitatis.

Non placent ingenia simiarū, quæ versatili leuitate desultoria huc, & illuc volitant, in nugis, & quiescunt, triumphant, in serijs rebus hebescunt: sordent mihi pigra, & abdomini de dita, porcorum, quibus nisi culinae nidus suboluerit, nunquam excitabuntur; nauseam mihi faciunt sordida simul & callida vulpecularum, quæ nihil nisi lucri pecuniæ, & malitiæ vias consecretantur, in quibus si turpiter inflauerint, nuac perbeata existimantur. Voto in-

genium, quòd simplex, candidum, solers, constans, festinè lentum, magnum, exaggeratum, quòd se supra auaritiã, supra voluptatem ad cœlum vsque efferat. Bene hæbet, designatum est à nobis solum, in quo olitoris nostri desudare, & longè, lateque excurrere possit industria. Primum igitur fundi ingenium cognoscat, deinde subigat, expurget, molliat, excolat. Educat mihi purioris doctrinae riuulos, quibus tenella germina irrigentur, quòd mitius crescant, & felicitius. Disponat classes, quasi pergulas, smaragdino vitore illuminatas, & afficitis per iusta intervalia arboribus, componat areolas puras, mundas, elegantes, è quibus suauissimi florum, an potius virtutum omnium, assentur odores. Ad hoc accedat oportet institutio non triuialis, sed generosa, quæ à pietate prima iaciat fundamenta, & per magnarum virtutum gradus emissa, ad Deum vsque scientiarum fontem pestingat.

Aduersus eos qui Christiano cultu emolliri, & languescere dicunt ingenia.

CAPVT V.

In quo mihi confutanda est vetus querela eorum, qui Ethnicorū, & etiam turpissimorum opera, & ingenia nostris anteponunt, qui Christianarum virtutum cultu magnos animos obtundi, minus ad rem militarem aptos, minus ad iurisprudentiam, & eloquentiam fieri clamant, eorum gloriam aut extinguunt, aut meticulosa superstitione retardari: liberum esse oportere felix ingenium, vagari per omnia, nihil intactum relinquere, sibi Catulos, Martiales, Petronios ciurari, & æterna debilitate castos, & instabiles emitti. In quo, Deus bone! quantus error eorum, qui hæc dicunt, si non vident, idcirco Deus scientiam dedit, vt virtutem pro ludibrio haberemus? Idcirco Christianos fecit, vt propudiosos amores, vt Gomorrhæos calamos, vt chartas, (chartas dico) imò omnium sordium sentinas, ex Fescenninorum incendijs, & cineribus erutas in lucem efferemus? & hæc insectari, est veteris doctrinae splendorem obscurare, de summis authoribus detrahere, ordinem de rebus, solem de mundo eripere. Ingemiscite, si quis modo vobis sensus est, Constantini, & Theodosij ciueres, ingemiscite: Vos, quæ religiosissimis edictis coercuistis, quæ excidistis, quæ æternis tenebris mandastis. Sodaxa flagitia, atque scelera, ab hominibus Christianis post

Sunt hoc
metropian
à Cæsaribus
appellat.

Philost. in
seph. 11.
Tranquil.
in Cato.

*Vide apud
Baron.
edict. Con-
stantin. cō-
tra obscenos
poetas.*

sexdecim secula requiruntur, & lugentur amilla. Vos, quam in Christianorum gymnasia induxistis pietatem, & quæ vos beatissimis laureis cumalatos, in illas æternis syderibus illuminatas domos induxit, contemni, expui, lacerari vidimus? Ee magna (inquunt) emollit ingenia: quænam (malum) sunt ista magna ingenia? An Mucij, qui distillantem in foculo nudis ossibus dexteram spectent, & pœnas à se nescio cuius iuriti conatus exigant? an Cato-nes, qui post Lybicas Syrtis, & serpentū ludibria, animas proiciant, non profundant? an Porcia, quæ cum ferrum negarit fortuna, vitæ carbone extrudant? an Iuliani, qui amisso apud Persas per dedecus exerciti, afflicti, saucij, moribundi in Christum manantē è vulnere cruorem contorqueant? an Dicaarchi, & Protogoræ, qui de Deo an sit, nec ne, modò ferueat olla, inquirendum non putant? an Lacones, qui (vt est apud Plutarchū in questionibus Græcis) *neminem bonum fieri publico literis in columna incisus sanxerunt*: num potius magna, & diuina ingenia, Clementes Alexandrini, Gregorij, Basilij, Chrysostomi, Augustini, Hieronymi, qui Christianæ pietatis gradibus, ad id doctrinæ, & eruditionis venerunt, quod superiora secula non viderūt, posteriora admirari magis, quā imitari possunt? Doctores loquor, & sanctos quid Imperatores? ex qua schola limati ad imperium prodierunt? quibus disciplinis instituti hostes terrore, suos amore deuixerunt? quibus præceptis informati vltra columnas Herculis nominis sui famā diffuderunt? de veteribus nihil dico, quorum exemplis pleni libri, plenæ sapientū voces, plena ora posteritatis. De nostris loquor, quorū domesticas virtutes intruere nobis integrum est, quibus tandē artibus inuictissimus ille Martellus anno 730. Abderamum Sarracenū cum prodigioso quadringentorū milliū exercitu in Gallias irruentē repressit, & trecentis quindecim millibus interfectis in pugna Turonēsi ea statuit trophæa, quæ nullus antiquorum Cæsarum poruit adæquare? quibus tanti patris soboles Pipinus bis cum maximo, atque fortissimo exercitu Alpes penetravit, & primū Arnulphum Longobardorū Regem, dein de Gaifram in summū Pontificem, & sanctissima religionis nostræ pigora rebellis animo ferocietates pacauit? quibus eius filius Carolus Magnus per omnes terrarū oras, quasi fulminum terroribus cinctus arma circumtulit, easq; non magis suis cursibus peragravit, quam victorijs, atque triumphis illu-

*Franci,
Christiani-
ssimi &
fortissimi.*

stravit? Quibus sanctus ille Rex Ludouicus, cum mille, & quadringentis nauibus (non tot olim Agamemnon rex regum ad Troiam nauigauit) Syrtis, Charybdes, atque insana Syllarum latratibus, suæ uimque uorticis maria contempsit, & luciantem inrer extrema omnia animam pro Christi gloria feliciter effudit in victoria? num probitate, num simplicitate, nū pietate? Age, perfrica frontem, quisquis es Heroum obtrectator, & die Christiano cultu emollita hæc ingenia ad foecordiam descivisse, & si lubet iuris peritos percontari, quare, quinam viri fuerunt Africani, & Epagathi, Tertulliani; si oratores, qui Athenagoræ, Iustini, Firmiani, Arnobij, Saluiani; si pœtas, qui Prudentij, Sidonij, Apollinarij, Sedulij, Nonni, Ronsardij; si historicos, qui Eusebij, Theodoretij, Euagrij, Seueri Sulpitij, Baronij?

Quare, an refrixerint an emarcuerint? an Christiani mores aliquid de eorū eruditione, industria, subtilitate detraxerint? Omnino ingenijs verè Christianis nihil præstantius fuit, aut augustius. Germana enim est eruditionis pietas, & rerū magnarum comes perpetua. Atque, vt mala quædam olitores germanitatis ap-
pellant semper coherentia, semper gemella, nunquam singula in fortu, ita se mutuo amicitiæ foedere, & incredibili societatis commercio ista consequuntur, nec sine iactura à se inuicē distungi, atque separari possunt. In meridiano orbe, vt aiunt, præcipuam nobilitatem obtinet palmæ Syagrii, proximamque Margarides, ex breues, candidæ, rotundæ, acinis, quàm balanis similiore; vnde & nomē à margaritis acceperit, & vna earum arbor in Chora regione esse traditur. Vna & Syagrorum, quæ mirum dictū, cum Phœnice aue moriuntur, cum eadem renascitur. Ego verò sic arbitror, & sic mihi persuadē, non tantum esse palmæ Syagrorum, & Phœnicis commercium, quantum pietatis, & doctrinæ. Hæc illam, tanquam sororem amat, complectitur, ex osculatur; sine eadē languet, contabescit, emoritur. Quamobrem, & his stabilis fundamentis Christianorū scholæ, omnes Ethnicorum academias bonitate numero, dignitate facile superarunt. Omitto quantæ venerationis fuerit apud Iudæos, sanctissimū illud Melchisedecis sacrarium, Iacobi Patriarchæ rudimentis nobilitatū, à quo scholarū institutionē profectam esse volunt, & in omnes nationes longè, lateq; propagatam. Nihil dico de nobilissima Pateni schola, quæ ab ipsis Christianæ Religionis incunabulis cepit. Alexandriæ,
sapien-

vide Baro-
nium.

sapientissimorum hominum, Clementis Alex-
andrini, & ipsius Origenis, cæterorumque; non
dissimilium studijs feliciter illustrata. Sileri-
pator de gymnasio Theodosiano, in quo sex
Rhetores, viginti Grammatici, imperatorijs
stipendijs honestati, magno Christianæ iuue-
tutis cõkursu vna docuerunt? Quid habet tan-
dem antiquitas, quod non dicam, cum Acade-
miæ Parisiensis pristina maiestate, sed cū me-
dioeri quidem schola comparari possit scimus
sub Claudio Imperatore Romanos doctores
Græci penuria, Massiliam liberos misisse, vt
Græcica literatura excolerentur. Discimus
ab Eusebio, sub Domitiano primum Romæ
Quintilianum, publica mercede conductum
ex Hispania Rhetoricam, docuisse. At apud
nos, nullus penè vicus, cui non humaniorum
literarum magister sit publico stipendio ho-
nestatus. adeo iniuri sunt Censores, quinge-
nijs, & studijs Ethnicorum plus tribuunt, quàm
Christianorum.

De ingeniorum delectu, ad eloquentiam spe-
cialius dictum.

GAPVT VI.

Cicero de
orat.

APollonius ille quidem Alabandensis præ-
clari præceptoris munereungebatur; qui
eorum, quos ad capeffendum eloquentiæ stu-
dium, in suum ludum parentes mittebant, in-
genia explorabat accuratissimè; quæ si minus
essent idonea, quàmprimum dimittebat, ne
frustrà laboribus in discendo frangerentur. Et
certè, cum in omnibus artibus sit ingeniorum
habè adus delectus, maximè verò in eloquen-
tia, quæ, vt res est omnium difficillima, ita in-
genij felicitatè magnoperè desiderat. Hic pro-
fectò, vt aiebat Ilserates, τὸ γρηγορὸς καὶ
ἄθροιστος, vt aiunt, fortitudinis indolem in
pueris hac ratione explorare solebant: Ingen-
tes quasdam aues cicuratas alebant domi, qui-
bus tenella adhuc pulionum corpora impone-
bant: Ad id autem ministerium mirabili quadà
dexteritate factæ erant, vt in sublime fessores
efficerent, & leni motu deuolantes reportarēt.
Hoc si non pauebant pueri, si volarum intre-
pidè sustinebant, eximia indolis dabant indi-
cium.

Plutar. in
Isocr.

Alexand.
Neapol. l. 2.
cap. 25.

Ita profectò, & in eloquentia facere oportet,
& diligenter spectate ingenij motus, &
cursus, quibusve pennis, & quàm sublimè ferri
possit, quod in pueris, in quibus natura, vt ait

Cicero, tanquam in speculis cernitur, à teneris
elucere solet.

Primum illud ex veterum sententia statua-
mus, aliquas esse naturas veluti diuino furore
accensas, quas Dionysius Halicarnassensis φ-
σως θεοδότης eleganter appellat: easque, vt ferrū
Siderite lapide affictum, sic mente diuina in-
citatatas, arcana quadam vi perfundi.

Talis fuit mens Origenis, qui à teneris vn-
guiculis, iam discendi cupiditate volitans, pa-
trem de factorum dogmatum mysterijs magna
prudencia interrogabat. Pater verò admiratus,
conabatur incitatissimos naturæ curtus moderari,
ne tantis motibus non sufficeret mortalitas,
sed videbat in eo διαύσαν φῶτιν, idcirco
dormientis pectus, quasi sacrum magnæ men-
tis domicilium exosculabatur.

Euseb. li. 6:
c. 2.

Tale fuit D. Augustini ingenium, qui annos
natus duodecim, Logicos, & Rhetoricos Ari-
stotelis libros intelligebat.

D. August.
confess.

Hanc mentem διαύσαν, magna quædam, &
acris incitatio mentis, & affectuum teneritudo
consequitur, qui oriuntur ex vi φαντασίας, quæ
in ipsis, vt cera mollis, impressas rerum ima-
gines facillimè suscipit, ipsque tenacius adhæ-
rescit.

Hoc in Thucydide adhuc puero visum est,
qui cum Herodotum historias in theatro reci-
tantem audiret, quibusdam narrationibus per-
motus, erupit in lachrymas: quod animaduertens
Herodotus, eius naturam φῆσιν pronun-
ciatit, & prædixit fore, vt in virum eloquen-
tem euaderet.

Quid verò Euripides? quàm acrem, & viuā
ὀδύνην habuerit, notauit Longinus in li-
bro πρὸς ἑρμούλου, inde fluunt illi versus;

Ὁ μῆτρος, ἰερεῖα σὺ, καὶ ἐπιτελεῖ μοι
τὰς αἰματῶδες, καὶ δὲ φακοντῶδες κόρας,
αὐταὶ γὰρ αὐταὶ πικρὸν δεύσκασσι.

Dicas eum ipsas furias facibus armatas vi-
dere, non scribere. Similiter cum Phaethontis
curram describit, eius animus cum equis voli-
tat, & cum adolescente ipso periclitatur.

Eandem naturam nactus est M. Tullius, qui
sibi vehementes illas perorationes, non inge-
nio, sed dolore fluere ingenue fatetur. Quid ego
de miserationibus loquar: quibus eò sum vsus pluri-
bus, quod etiam si plures dicebamur, perorationem
mibi tamen omnes relinquebant: in quo, vt videres
excellere, non ingenio, sed dolore assiquebar. Deinde:
Nulla me ingenij, sed magna vis animi inflammas,
vt me ipse non teneam.

Cic. in or.

Et